

Nr 478.

Av herr Ohlin m. fl., *angående dels en utredning om utbildning i praktisk psykologi, dels ock en översyn av föreliggande utredningsmaterial beträffande den framtida ungdomsvården m. m.*

Sedan industrialismens genombrott i slutet av förra århundradet har vårt svenska samhälle dragits in i en omvandlingsprocess, som alltjämt pågår i ständigt stegrad tempo. Ett av de mest framträdande dragen i denna omvandling är folkvandringen från den egentliga landsbygden till städer och andra tätorter. Det ligger i sakens natur, att det framför allt är den uppväxande generationens andliga och materiella nyorientering, som i växelverkan med de nya och större ekonomiska möjligheterna bestämmer tempo och inriktning av omdaningsprocessen. Ungdomens större möjligheter till utbildning, det friare av familje- och yrkestradition mera obundna yrkesvalet samt mångfalden av arbetsuppgifter, som finnas att välja på, ha ökat både utkomstmöjligheterna och riskerna för vår tids ungdom. Utan tvivel kan man totalt sett bedöma utvecklingen som övervägande positiv och i densamma finna belägg för den nutida ungdomens stora förmåga att anpassa sig efter nya förhållanden.

Detta utesluter dock inte att det moderna samhället för ett stort antal ungdomar innebär en sådan kombination av frestelser och svårigheter, att de inte med obruten moral och livsvilja kunna nå fram till den position, som en människa behöver för att kunna bli en fullvärdig medborgare i ett fritt demokratiskt samhälle.

Folkvandringen betyder ofta att ungdomen rycks ut ur sin fäderneärvda miljö och kastas in i en främmande omgivning, där den saknar alla rötter. Samtidigt har familjelivet ändrat karaktär: familjerna äro små, många ungdomar sakna syskon, familjen är inte längre en arbetsgemenskap och familjelivet har oftast inte en sådan mångsidighet och rikedom att det kan ge tillräckligt innehåll åt ungdomens fritid, vilken dessutom nu av flera anledningar är rikligare tilltagen än förr. En mindre nogräknad nöjesindustri söker profitera på ungdomen med allsköns mindervärdig underhållning och lyckas i många fall konkurrera ut den positiva verksamheten, som olika slag av ungdomsorganisationer bedriva. En stor del av ungdomen är fortfarande icke på något sätt föreningsansluten, och dess enda träffplatser bli ofta gathörnen och kaféerna.

Ungdomsfrågorna ha under senare tid ytterligare aktualiserats. Därom vittna de i hela landet uppmärksammade kravallerna i huvudstaden, de tal-

rika rymningarna från anstalter samt inte minst de av Kejnekommissionen blottade farorna, som den homosexuella prostitutionen utgör speciellt för den yngre manliga ungdomen i de större städerna.

Man har också anledning peka på att just inom åldersgrupperna mellan femton och tjugo år både de utomäktenskapliga födslarna och de veneriska sjukdomarna ha visat ökning, medan de för den äldre ungdomens del gått tillbaka.

Samhällets plikt att söka göra något för ungdomen har tidigare i flera olika sammanhang understrukits av riksdagen. Redan år 1937 begärdes en utredning rörande ungdomsbrottslighetens omfattning, orsaker och utveckling, och år 1939 hemställdes om utredning angående missförhållandena på det offentliga nöjeslivets område. Huvudanledningen var i båda fallen den då starkt framträdande kriminaliteten bland ungdom och uppfattningen att detta onda borde bekämpas i första hand genom profylaktiska åtgärder.

Med anledning härav tillsatte regeringen på våren 1939 en kommitté med uppdrag att utreda åtgärder för bekämpande av brottsligheten samt de missförhållanden, som förefinnas inom det offentliga nöjeslivet och botemedel häremot. På hemställan av riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 juni 1942 hänsköts till denna kommitté även frågan om förbättrad ungdomsvård över huvud taget.

I de slutliga direktiven för kommitténs arbete pekas bl. a. på det ökade antal frestelser, som bilar, automater och andra lättåtkomliga byten utgöra, den ökade rörligheten bland ungdomen, anpassningssvårigheterna vid övergången från skola till arbetsliv — i synnerhet för de debila ungdomarna — samt bristen på lämpliga fritidssysselsättningar.

Denna kommitté, som antog namnet ungdomsvårdskommittén, har under årens lopp avgivit inte mindre än sju olika betänkanden, nämligen om den psykiska barna- och ungdomsvården (SOU 1944:30), om ungdomens föreningsliv (SOU 1944:31), om ungdomens nöjesliv (SOU 1945:22), om ungdomens fritidssysselsättning (SOU 1947:12), om åtgärder till stöd åt utvecklingshämmad ungdom (SOU 1947:17), om ungdomen och arbetet (SOU 1948:21) samt på hösten 1951 ett slutbetänkande: Ungdomen möter samhället (SOU 1951:41).

Det kan vidare i detta sammanhang erinras om att den s. k. lantungdomskommittén behandlat en del ungdomsfrågor i sitt betänkande om frivillig, förberedande yrkesutbildning för lantungdom (SOU 1949:50).

Även om de svenska statsmakterna under 1940-talet engagerats av en mängd både kostnadskrävande och arbetskrävande uppgifter, måste man beklaga att så liten uppmärksamhet ägnats åt resultatet av dessa utredningar, som tillkommit på riksdagens begäran. I varje fall måste det anses vara i högsta grad önskvärt att dessa frågor nu, när ett samlat utredningsmaterial föreligger, bliva föremål för en fortsatt omprövning i en po-

sitiv och reformvänlig anda. Förutom att ungdomsproblemen i dagens läge ha en ännu större aktualitet än när riksdagen hemställde om berörda utredningar, finnes det ett starkt skäl att icke skjuta dessa frågor på framtiden. Beträffande en del åtgärder torde det nämligen vara nödvändigt att genom försöksverksamhet i mindre skala utträna de lämpligaste verksamhetsformerna. Detta bör ske medan vi ännu ha att göra med de relativt små årgångarna av ungdom från 1930-talet. När de större årskullarna från 1940-talets början och mitt mot slutet av femtiotalet och början av sextiotalet träda ut i livet, bör samhället vara bättre rustat än nu för att hjälpa dem och inpassa dem i en utvecklingsbefrämjande gemenskap. 1965 beräknas antalet ungdomar i åldern 15—25 år vara 1 064 000 eller drygt 26 % mer än i mitten av femtiotalet. Det synes oss därför vara i högsta grad angeläget, att sådana förslag till förbättrad ungdomsvård, som ej på annat sätt förverkligats och som ej äro alltför kostnadskrävande, snarast möjligt bliva föremål för statsmakternas prövning.

Utan att nu taga definitiv ståndpunkt till de olika förslag, som utredningarna framlagt, vilja vi här omnämna några som synas oss angelägna.

1. 1945 års riksdag beslöt införandet av psykisk barna- och ungdomsvård i hela landet. Denna skulle handhas av landstingen. Ännu 1951 hade dock endast fyra landsting, nämligen Stockholms, Värmlands, Västerbottens och Älvsborgs läns landsting samt städerna Stockholm och Göteborg inrättat centraler för denna verksamhet. Vid de psykiatriska klinikerna i Uppsala och Lund finnas dock barnavdelningar, som äro organiserade på samma sätt som ovannämnda centraler. De första fem åren ha varit avsedda som en försöksperiod, vilken alltså nu gått till ända. Erfarenheterna ha varit synnerligen goda och tillströmningen av patienter så stor, att väntetiderna trots upprepade utvidgningar av ovannämnda kliniker och polikliniker varit mycket betydande och förorsakat stora olägenheter.

Orsaken till att man ej kunnat fullfölja programmet i övriga län har i första hand varit bristen på personal. För att denna verksamhet utan ytterligare uppskov skall kunna genomföras kräves alltså att utbildningsmöjligheterna i praktisk psykologi i vårt land betydligt vidgas. Ungdomsvårdskommittén har gjort en översikt över befintliga utbildningsformer och funnit, att ingen av dessa tillfredsställde det dubbla behovet av psykologisk och social utbildning, som behövs för assistenterna. År 1945 begärde därför kommittén att få tillkalla särskilda sakkunniga för utredning av frågan om *utbildning i praktisk psykologi med särskild hänsyn till behovet av assistenter för den psykiska hälsovården, psykologer inom skolan, yrkesvägledningen, ungdomsvårdsskolorna, barnavårdsnämnderna m. fl. samhällsorgan*. Med hänvisning till den då arbetande universitetsberedningen avlogs kommitténs anhållan. Sedermera har beslut fattats om en uppdelning av de fyra lärostolarna i psykologi och pedagogik på åtta stycken med respektive psykologi och pedagogik som specialitet. Ännu är delningen ge-

nomförd endast i Uppsala, varjämte man beräknar att den skall komma till stånd i Stockholm inom den närmaste tiden.

Emellertid har vid Stockholms högskola sedan 1946 en provisorisk årlig praktikantkurs ordnats för ett begränsat antal elever, som avlagt akademisk examen i psykologi. De som här utbildas gå främst till industrien, socialvården och barnvården. Vidare har Ericastiftelsens läkepedagogiska seminarium från år 1948 utökat sin kurstid från ett till två år.

Det är enligt vår mening nödvändigt för ungdomsvårdens utbyggande att dylika kurser komma till stånd i ökad omfattning vid samtliga universitet och högskolor. Om så sker kommer troligen ett väsentligt ökat antal studenter med intresse för psykologi att slå in på denna bana. Detta antagande stödes av det förhållandet, att det varje år finns uppåt trettio sökande enbart till Stockholms högskolas nyssnämnda kurser, trots att endast ett tiotal kunna intagas. Vi föreslå därför att *inom ecklesiastikdepartementet en utredning om utbildningen i praktisk psykologi i vårt land utan dröjsmål kommer till stånd*. — Lika nödvändigt synes det vara, att utbildningen av läkare för ovannämnda uppgifter befrämjas.

2. Med hänsyn till angelägenheten av att på allt sätt uppmuntra de positiva och uppbyggande krafterna bland ungdomen och gynna dess självverksamhet anse vi att de förslag, som ungdomsvårdskommittén framlagt angående stöd till ungdomsorganisationerna för anställande av instruktörer och avlönande av lokala ledare samt till instruktionskurser för dessa, snarast möjligt böra i sina huvuddrag förverkligas.

Ungdomsvårdskommitténs förslag innebär, att ungdomsorganisationer av rikskaraktär, som ha minst 1 000 betalande medlemmar i åldern tio till tjugofem år, skola erhålla statsbidrag till avlöning av instruktörer med uppgift att leda andlig och fysisk fostran, däri inbegripna all slags studieverksamhet, sång, musik, teater och talövningar, slöjd och hobbies, s. k. praktisk tävlingsverksamhet samt idrott, gymnastik och lägerverksamhet.

Vissa gynnsamma erfarenheter i främmande länder, i första rummet England, synas böra beaktas och efterbildas. Man har där kommit vida längre än i vårt land i sina strävanden att få så stor del av ungdomen som möjligt ansluten till någon förening eller klubb. Även de svenska nykterhetsorganisationerna ha mycket goda erfarenheter av konsulentverksamheten.

Beträffande en punkt vilja vi redan här anmäla stor tveksamhet till ungdomsvårdskommitténs förslag på förevarande område. Det gäller direkt statligt stöd till verksamhet, som har intim kontakt med politiska partier. Undantag härvidlag bilda studieorganisationerna. Till dem kunna som hittills understöd utgå.

3. Det är allmänt känt att den starka inströmningen till städerna framför allt av landsbygdens kvinnliga ungdom utgör ett problem såväl för landsbygdens hem och för de unga flickorna själva som för hela befolkningens utvecklingen på landsbygden. Att ökade ansträngningar göras för att

uppmuntra de unga flickorna på landsbygden att stanna kvar där åtminstone under de första ungdomsåren, så att de få tillfälle till ett mera moget övervägande av sin framtida livsuppgift, synes vara i hög grad önskvärt.

De förslag som framlagts av den förut nämnda utredningen för hem- och familjefrågor böra därför enligt vår mening allvarligt övervägas. Utredningen förordar att konsulentverksamhet av den art, som praktiseras av JUF samt av Svenska landsbygdens studieförbund skall bedrivas i vidgad omfattning med rikligare stöd av allmänna medel.

Dessa konsulenter ha arbetat framför allt genom att för mindre grupper av flickor ordna kursdagar i hemmen i matlagning, bakning, konservering, m. m. Vidare ha de organiserat studiecirklar i bl. a. hemvård och heminredning. Särskilt uppskattade och av stort propagandavärde äro de tävlingar, som hållas t. ex. i spånad, mjölkning, hemslöjd. Utredningen framhåller att denna form av ungdomsvård »ge landsbygdsflickorna just vad de mången gång sakna, kontakt med jämnåriga, ökad säkerhet i arbetet och känslan av att detta arbete är socialt uppskattat».

Det arbete av förevarande slag, som hittills kunnat bedrivas, är dock trots sin livaktighet otillräckligt. Möjligheten att ställa ledarkrafter till förfogande har varit alltför begränsad. JUF:s kvinnliga konsulenter ha sålunda endast kunnat uppehålla sitt arbete under några få månader av året med resultat, att alltför få landsbygdsflickor kunnat nå genom verksamheten. Sedan 1942 ha anslagen till denna verksamhet kraftigt beskurits, varför arbetet bland den kvinnliga ungdomen eftersatts. Erfarenheten i andra länder visar dock, att en dylik verksamhet kan växa ut till från social synpunkt mycket betydelsefulla rörelser, om den får tillräckligt stöd. Sålunda ha Finland och Danmark rika erfarenheter på detta område, som vårt land bör kunna tillgodogöra sig.

Från och med en viss ålder borde samtliga landsbygdsflickor ha möjlighet att ansluta sig till ett praktiskt klubbarbete, bedrivet i fria former i anslutning till ungdomens egna organisationer. Verksamheten måste för att bli resultatrik bedrivas kontinuerligt och pågå året runt samt ha stöd av personer med erforderliga kvalifikationer och helst någon utbildning för ungdomsarbete. Det torde därför framför allt vara angeläget att ge de inom respektive län arbetande ungdomsorganisationerna och ungdomsnämnderna ett sådant stöd att de kunna helårsanställa kvinnliga konsulenter speciellt för dylik verksamhet.

För att utpröva de bästa formerna härvidlag synes det lämpligt att till att börja med starta en försöksverksamhet i tre län av olika karaktär.

4. Särskilt för ungdomsvården i tätorterna torde en anknyfning till och en utveckling av verksamheten vid s. k. fritidsgårdar, hemgårdar, ungdomsgårdar, studiehem och liknande böra rekommenderas. Beträffande dessa, som äro avsedda att vara samlingsplatser för ungdomen, torde det grund-

läggande erfarenhetsmaterialet redan finnas. De böra gärna vara knutna till någon form av community center, så att såväl de äldre som småbarnen kunna samlas i den gemensamma fritidsanläggningen vid sidan av ungdomen. I dessa anläggningar böra olika slag av såväl teoretisk som praktisk och rekreativ verksamhet, som intresserar ungdom, bedrivas. Dessutom böra lokaler såsom kafé- och klubbrum, där ungdom kan hålla till också utan att deltaga i organiserad verksamhet, finnas. Föreningar böra lika väl som det »hemlösa gänget» beredas husrum i fritidsgården.

För att denna form av ungdomsvård skall kunna utvecklas måste staten på ett mera effektivt sätt än hittills stödja de kommunala och enskilda krafter, som kunna engageras i verksamheten.

5. Att ett stort behov av lämpliga samlingslokaler föreligger är från alla håll erkänt och omvitnat. Här föreligger en bristsituation, som på ett avgörande sätt kan försvåra nästan alla slag av ungdomsverksamhet. Tills vidare är det därför av stor vikt att befintliga lokaler, enskilda såväl som kommunala, utnyttjas så rationellt som möjligt. Några föreskrifter från statsmakternas sida böra dock enligt vår mening icke i detta fall påyrkas. Sett i stort torde man nå längst både i fråga om trivsel och effektivitet om det överlämnas åt kommunalstyrelsen och de lokala organisationerna att ordna den saken.

Beträffande finansieringen av nya lokaler eller upprustning av gamla lämnas redan nu stöd från statsmakternas sida. En översyn av bestämmelserna för denna verksamhet är dock enligt vår mening önskvärd. Det praktiska resultatet av verksamheten motsvarar nämligen i fråga om en rättvis avvägning icke de i och för sig objektiva bestämmelser efter vilka verksamheten bedrivs. Detta framgår av följande siffror som ordföranden i den verkställande nämnden nyligen lämnat.

»Nykterhetsorganisationerna, som svara för hälften av de profana samlingslokalerna i vårt land, ha under tiden 1944 till 1951 beviljats lån om tillsammans 998 675 kronor av de beviljade drygt 14,5 miljonerna. I procent av den under perioden beviljade summan blir det 6,76. Samtidigt ha till folkets hus-lokaler beviljats kronor 9 510 325 eller 64,39 procent. Till bygdegårdar och motsvarande ha gått 1 787 068 kronor eller 12,10 procent, till medborgarhus 553 200 kronor eller 3,75 procent samt till andra lokaler 1 931 650 kronor eller 13 procent.»

Vi skola inte här gå in på något utförligt resonemang om vad som ligger bakom dessa siffror. För undvikande av missförstånd må blott framhållas att förklaringen säkerligen icke bör sökas i någon partiskhet från nämndens sida. Resultatet synes fastmer framgå ur ett samspel emellan de givna direktiven, objektivt tillämpade, och vissa faktiska förhållanden såväl ute i bygderna som inom berörda organisationer.

Framför allt möta emellertid svårigheter när det gäller att få byggnadstillstånd. I detta fall borde en generösare tillståndsgivning kunna tillämpas

särskilt i de fall, då ungdomen själv vill engagera sig för att ordna lokalfrågan. Detta är ju i och för sig själv en fritidsverksamhet av stort pedagogiskt och ideellt värde.

6. När det gäller ungdomens utbildning, vård och fostran vilja vi i detta sammanhang även peka på vikten av att medborgerlig bildning får ingå i kursplanerna för praktiskt taget alla slag av yrkesskolor, såsom centrala verkstadsskolor, lantbruksskolor, hushållsskolor m. fl.

En ung människa skall ju ej blott utbildas för ett yrke utan också för att på bästa möjliga sätt kunna fylla sina uppgifter i familj och samhälle. Även de som välja den praktiska utbildningens väg böra därför vid något mognare ålder få göra sig förtrogna med vad det innebär att leva i ett demokratiskt samhälle, vilket ansvar och vilka förpliktelser det medför och på vilka grundvärden demokratien vilar.

Vi ha förut påpekat, att en rad företeelser i vårt samhälle vittna om ungdomsvårdsfrågornas aktualitet. Det förhållandet att viss försöksverksamhet behöver startas och ökad erfarenhet även i övrigt vinnas på detta område innan de större årgångar, som äro födda under 1940-talet, nå fram till den egentliga ungdomsåldern, talar också för att dessa frågor utan dröjsmål böra tagas upp av statsmakterna. Ännu ett skäl härför må avslutningsvis omnämnas.

De flesta former av ungdomsvård kunna inte bedrivas i tillräcklig omfattning och i önskvärda former utan ett starkt stöd av frivilligt arbetande krafter. Vad som på detta område har utträttats och alltjämt utträttas av de riktrotar inom religiösa och profana organisationer, som tack vare sin idealitet offrat fritid, kraft och medel för att samla ungdomen omkring positiva uppgifter, det kan ej uppskattas i pengar. Utan de svenska folk rörelsernas insats från 1800-talets senare hälft och fram till våra dagar skulle det svenska samhällets förut berörda omvandling icke kunnat ske under så lyckosamma betingelser som fallet nu varit. Att vi under de närmaste tio åren möta växande ungdomsskaror är säkert. Om frivilliga krafter kunna mobiliseras i en omfattning som motsvarar behovet är däremot osäkert. Delvis tära vi på ett ideellt grundkapital från folk rörelsernas genom brottsår. Därtill kommer att det blir alltmera ont om arbetskraft, allt svårare och allt dyrare att bedriva en av frivilliga krafter helt bekostad verksamhet. Även detta talar för att statsmakterna utan dröjsmål böra medverka till att de ideella och materiella resurser, som vårt samhälle förfogar över, inriktas på ett arbete till gagn för svensk ungdom. Den uppgiften är utan tvivel större än mycket annat som tilldrar sig vårt folks intresse.

Med stöd av det ovan anförda få vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att inom ecklesiastikdepartementet en utredning om utbildningen i praktisk psykologi snarast kommer till stånd,

att en skyndsam översyn och i de fall så behövs ytterligare komplettering av det utredningsmaterial, som nu föreligger beträffande den framtida ungdomsvården måtte verkställas, samt

att förslag i ämnet måtte framläggas för 1953 års riksdag.

Stockholm den 26 januari 1952.

Wald. Svensson.

Manne Ståhl.

Per Johnson
i Kastanjegården.

Sven Wedén.

Bertil Ohlin.
Bertil von Friesen.

Margit Wohlin.